

Voda má mnoho rozměrů, stejně jako život, který utváří a jemuž třeba my lidé dáváme, či lépe pokoušíme se dát smysl. Setkání s Petrem Pithartem u tématu vody není analýzou příčin nedostatku vody, ale prostého vztahování se k tekoucí kapalině, která měla během minulého režimu sloužit obyvatelům části Československa. Právník, historik Petr Pithart líčí příčiny odchodu k vodě, ale i výhody, které mu právě voda přinesla, jak obohatila jeho všednodennost a umožnila mu zakoušet intelektuální hostiny s knihami, které má tak rád a jež si přivezl z milované Anglie. Položme si hypotetickou otázku: co by dělal, kdyby zde byl přirozený vývoj věcí obecních? Byla by část jeho života spojena s vodou, jež mu poskytla onu duchovní závlahu, jejímž plodem byla kniha Obrana politiky?

Dialog byl pořízen v Praze během jara roku 2019.

MS: *Pane Pitharte, řekněme si pár slov o dobách, kdy byla vaše práce spojena s vodou. Poté, co jste odešel z právnické fakulty, „vydal jste se čerpat vodu“. Ale vaše práce poté nebyla jen o čerpání vody, zároveň jste tuto fyzickou práci prokládal intelektuální činností, která nakonec umožnila velkou syntézu v podobě Obrany politiky.*

PP: Opravdu jsem z této fakulty šel do Zličína, kde bylo středisko. Ten den jsem si odnesl holinky, čepici do deště, píšťalu, což byla na provázku taková trubka. Dostal jsem adresu. Nyní jsem musel jet do Jižních Čech a tam nalézt maringotku. Pouze jsem věděl, že je to u Záhořan. Docházel jsem tam a pak jsem přišel na to – a to již mluvíme o jádru věci, že místní lidé o tom věděli, že jsou tam čerpači. Byli rádi, že tam jsou, protože s nimi přišla voda. My jsme tam byli vítáni. Vlastně tam vládly idylické časy. Posléze prozradím, proč idylické.

MS: *Proč idylické? Byli s vámi solidární.*

PP: Lidé nám nosili jídlo. Napekli koláče, případně usušili houby. To vše proto, že jste tak málokdy v životě dělal tak užitečnou práci. Věděl jste, že z toho bude pramen, pak studna – a to pro lidi ve vsi. Pro nic jiného to nebude. Člověk dělal užitečnou práci, lidi vás měli rádi, byl jste v přírodě. Vesměs jsem byl v jižních Čechách a prostrídal jsem patnáct míst. Zároveň jsem tam měl absolutní klid, který jsem nikdy v životě neměl, poněvadž tam nebylo ani živáčka, pokud někdo nešel kolem, nepozdravil, případně starší paní přinesla napečené koláče. Přiznávám se, že bych se z toho zbláznil, kdyby tam nebyla povinnost jednou za dvě hodiny jít změřit stav hladiny vody. To znamená, že jsem musel jít ke studni, pustit provaz a čekat až to vše zazvoní. To znamená, že trubka se dotkla vodní hladiny. Na pásmu jsem odečetl výšku sloupce vody. Bylo to o dva centimetry výše, o tři níž a šel jsem to zapsat. Byl jsem rád, že tu povinnost mám, protože jinak by čas byl balvan, který by mě zavalil. Takto jsem měl čas rytmovaný. Někdy jsem šel deset metrů, někdy sto metrů, někdy vrty byly tři. Musel jsem to obejít. Vtip byl v tom, že jsme do díry, která měla trubku, pustili čerpadlo, které čerpalo vodu, a já jsem sledoval to, co se děje s hladinou spodní vody, zdali klesá, nebo stoupá. Nyní jsme měli tři intenzity čerpání. Nejméně, více, nejvíce. Dělal-li jste to tři neděle – čemuž se říkalo čerpací pokus, hydrologové věděli, kolik vody tam je. Čerpadlo jsme pak přepnuli na vyšší výkon, hladina vody začala z logiky klesat. To znamená, že v lokalitě příliš vody nebylo. Hydrologové potřebovali vědět, kolik metrů krychlových za den je tam pro obec k dispozici. Ohlížím-li se zpět, tvrdím, že tato práce byla tak užitečná, že již nemůže být užitečnější. Viděl jste přímo výkon, dílo. V mých očích to byla idyla. Poté, co jsem s čerpáním skončil, moji kolegové byli přestěhováni do dvorů továren, do objektů – a tam již neměřili vodu, ale vyčerpávali kontaminovanou vodu a proháněli ji filtrem a zase ji pouštěli zpět. Mohu říci: voda zapáchala. Nešlo o vodu pro obec, bylo to zachraňování něčeho, co bylo nezachránitelné. To se za den proměnilo, ale hydrologové musí tyto pokusy dělat dál, neboť bez nich to nejde a trvaly to tři neděle.

MS: *Pokud jsem vám dobře porozuměl, putovali jste s maringotkou po zdrojích ...*

PP: Vždy jsme se jednou za tři neděle sjeli, vytáhli jsme čerpadlo kladkostrojem, případně rukama, naložili jsme je, pro nás přijel nákladní automobil, zapojil maringotku, avšak vždy, když jsme přijeli, vše bylo rozházené, rozvrтанé, prasklé. Maringotka vypadala špatně.

MS: *Vlastně jste vedl kočovný život jako romská populace.*

PP: Ano, byl to naprosto kočovný život, ...

MS: ... ale pouze bez kultury.

PP: Mám zkušenost. Jednou jsem měl čerpat v jižních Čechách – ale tam nebyl zdroj elektřiny. Byl tam desetimetrový agregát – obrovský stroj – doslova hrůza! Řekli mi: musíš zmáčknout: toto, toto, toto. Páni, stroj se rozjel, doslova rozeřval, ovšem začal vyrábět elektřinu. To vše proto, že jsem potřeboval energii na čerpadlo. Někdy jsem to pokládal za nejvyšší výkon z toho, co se podařilo.

... Paradoxy práce ...

MS: *Uvažoval jste nad tím paradoxem, že „nežádoucí“ člověk dostane tak užitečnou práci?*

PP: Tuším, že si to ani nenapsali. Vše, co se dělalo v normalizačním režimu, bylo po telefonu, případně „per huba“. Oni se rozhodli o těchto skutečnostech. Práce by měla být vzdálena od Prahy, mělo to být izolované pracoviště, abych tam nebyl s lidmi a neměl jsem za to také dostávat mnoho peněz. Vlastně to ideálně odpovídalo. Oni však nepřišli na jednu skutečnost – a to na základ, poněvadž celé to bylo koncipováno, že jsou tam dva pracovníci a třetí pracovník je doma. Uplatnili jsme opačný model, jenž se ustavil roky předtím. Byl tam jeden a dva jsou doma. Místo týdne prázdná jsem měl dohromady čtrnáct dní a pak jsem tam byl týden. Následně jsme se sjeli, posunuli maringotku o několik set metrů a opět jsme pokus s vodou opakovali. Je nutné podotknout, že kdybychom tam byli dva, pak se umlátíme. Tam by se velmi rychle objevila ponorková nemoc. Dnes si to člověk nedovede představit, ale ti, kdo byli zavřeni, si to představit dovedou. A proto jsme se tam pouze vystřídali, řekli si: ahoj, to sis dal na čas, já jsem zde již neměl být deset minut, protože mi ujede vlak, tak nazdar.

MS: *Můžeme tvrdit, že maringotka pro vás hrála nádhernou očištnou roli.*

PP: Ano, pozoroval jsem přírodu, zčásti odpočíval.

MS: *Bylo to tedy lepší než v nějaké knihovně v Oxfordu s kávou a povinným oblečením.*

PP: Právě v maringotce jsem měl knihy z Oxfordu. V smradlavé maringotce byl pod oknem pultík, já jsem měl okno do přírody. Opravdová krása!

MS: *Byl jste sám vydán na pospas volné přírodě.*

PP: Pamatuji si, že jsme byli blízko Orlíku a byli jsme u sídla těch největších „papalášů“. Já jsem tam chodil na houby a místní mi řekli: máte-li zájem o opravdové hříby, musíte se dostat dovnitř. Našel jsem si díru v plotě a vyšel jsem do území, které mi bylo doporučeno. Udělal jsem si smaženici a bylo mi pak hodně špatně. Nevěděl jsem, zdali jsem otráven, nebo ne. Věděl jsem, že nikam nedojdu, že nemám spojení, byla tma a v duchu jsem si říkal, že asi umírám. Ukázalo se, že ne.

... Voda a skrytí lidé ...

Druhá situace, když mi bylo příšerně úzko, byla tato: Pamatuji si to dodnes. Víím, že jsem tenkrát moc kamarádů neměl. Byl to Jiří Dienstbier, Luboš Dobrovský, Slánský. Sešli jsme se u Luboše

Dobrovského „chajdě“ a bylo to v Řitce, kde si staví milionáři vily, již tenkrát! Luboš Dobrovský tam měl kůlnu, která byla na zbourání. My jsme tam napsali letáky pro volby pro rok 1971. Já jsem formuloval právnické věty, které byly triviální, že člověk nemusí volit, že se nic neděje, že je to dle práva. Tento text byl krátký, instruktivní, aby lidi přestali mít strach a nešli k volbám. Nutné je poznamenat, že se tyto letáky rozšiřovaly převážně v Brně a některé osobnosti byly postiženy – celkem asi deset lidí včetně Jaroslava Šabaty a jeho ženy. Lidi byli zatčeni za leták, který jsme napsali. Tu informaci jsem slyšel na Hlasu Ameriky a říkal jsem si: to ani nepůjdu spát. Čekal jsem to, zakoušel jsem bezmoc. V Praze bych třeba někomu zavolal a otázel se: neděje se něco. Je všechno v pořádku? V lesích u pramenů vody jsem neměl jít kam, a proto jsem cítil, jak na mne padá opravdová tíseň.

MS: *Jste-li v přírodě, jste odkázán pouze sám na sebe, pak platí: když je nouze nejvyšší, pomoc Pána nejbližší.*

PP: Asi to tak bylo. V maríngotce jsem zavařoval houby, ovoce. Získal jsem dobré znalosti o bylinkách. Jednou – a to se nepodařilo městským lidem – jsme prakticky byli rok na jednom místě. Šlo o Řepínské údolí. Pod námi bylo údajně obrovské vodní jezero. Tam těch maríngotek bylo asi deset – a to ve vzdálenosti kilometru.

MS: *Tam jste se té potkal se svým otcem, že?*

PP: Otec byl myslím někde jinde. Tam jsem potkal pana Mundila. Údolí bylo se zákruty. Strávili jsme tam rok a díky tomu jsem přírodu viděl v cyklu ze vzdálenosti metru. Kdy se vám toto může přihodit? Zažil jsem tam celý roční koloběh a ještě jsme se večer scházeli u ohňů s poukazem: mám dobré maso, přijď.

MS: *Snad to byla vhodná cesta k socializaci „vyloučených“.*

PP: Byli tam historici, novináři, setkal jsem se spoustou lidí, vlastně nás nevědomky dali dohromady! My s Mundilem jsme byli hlavní „pašeráci“.

... Působení přírody na člověka ...

MS: *Rád bych se zeptal, jak podle vás působí příroda na člověka? Jste inspirován fenomenologií. Naučila vás osobitému jazyku, který vyjadřuje to, co nás obklopuje?*

PP: Co myslíte tím „naučila nás jazyku“?

MS: *Jazyk v tom, že člověk zakopává o věci, které jinak míjí. Procházíte-li kolem potoka, vidíte, jak voda teče přes kameny, které postupně svým tokem „obrušuje“, tvaruje. Nacházíte tam tam kmeny, které jsou postupně omílány. To vše na nás působí a říkáme si: dobrá, až opustíme tento svět, budeme neživotnou součástí toho, co právě vidíme, budeme podporou pro jiný život v jiné podobě.*

PP: Vlastně jste to řekl za mě. Zažil jsem obě situace. Byl jsem dlouho na jednom místě a mohl jsem pozorovat, jak se věci mění v čase – a to jsme celá rodina byli poutníci. Chodili jsme hodně po horách – a to nejen po horách. Tam vidíte, jak se to mění, když jdete. Jsem přesvědčen, že díky maríngotce a našemu posedlému výletování, jsem toho viděl hodně. Víte, jak skvělé bylo, že jsem neměl auto, že jsem musel vymyslet výlet tak, abychom alespoň část výletu jeli vlakem, část autobusem. Nevracel jsem se. Když se nad tím zamyslím, zjišťuji, že se dnes lidé pouze vrací – a to k autu. Musí se tak vrátit. To my jsme nemuseli. Sice nám nějaký spoj ujel, nastaly nepříjemné situace, děti nebyly vždy silné a žena se zlobila, že jsem přehnal náročnost trasy. Ptala se: proč běžíme? Z mého pohledu: přírody jsem si užil dost. Shodou okolností: můj syn je ekolog, můj vnuk je světový fotograf ptáků a potápí se k velrybám v Tichém oceánu. Snažil jsem se své děti naučit pojmenování živé i neživé

přírody, květin aj. Abych se přiznal, příroda mi chybí, poněvadž dnes mám povinnosti.

MS: *To pak poznání přírody člověk logicky promítá do své činnosti.*

PP: Hlavně to promítl do svých dětí. Všichni byli vedoucí woodcrafterů - a to jak děti, tak vnuci. Zeptejme se, kdo je to woodcrafter? To je přece život v přírodě. Nedávno jsem poslouchal, jak se rodilo woodcrafterské hnutí a skautské hnutí a jaké je v tom rozdíl. Skauti jsou odvozeni od vojáků v búrské válce. Skauti jsou průzkumníci, ale woodcrafteri jsou indiáni. Miluji indiány a mám rád přírodu a na tábore nesmím mít nic železného. Je dobré, že moji děti a vnuci mají silný vztah k přírodě.

MS: *Ještě se vraťme k činnosti. Sám jste říkal, že je důležité, že jste měl pravidelnost, že bez ní by váš život strádal.*

PP: Ano, byl by nesnesitelný.

MS: *Nemohl jste se vzdálit od maringotky?*

PP: Nemohl, ovšem na druhé straně některé vrty byly od sebe vzdálené. Bylo to příjemné, protože jsem mohl jít třeba 5 - 10 minut. Přiznávám, že to bylo dobré zaměstnání. Hned bych to bral, ovšem maringotka - ta pak „smrděla“ člověčinou. Když jste tam vešel, měl jste snahu utéct. Prakticky dvacet let tam lidé žili ve stísněném prostoru. Na tyto skutečnosti nevzpomínám, ale na okno a na stolek, knihy.

MS: *Je dobré vzpomenout jednu skutečnost: voda a její plynutí se setkává s lidskou touhou něco zaznamenat, být užitečný, ale i s rozumovým náhledem. Mám na mysli přemýšlení, které vidí horizont.*

PP: Neumím to říci tak, jak to vy pojmenováváte. Na vodu se můžete dívat a nemusíte dělat nic. U moře můžete sedět celé hodiny, také u řeky můžete pobývat rovnocenný čas. V minulosti jsem vášnivě rybařil, domů jsem se vracel blažený, i když jsem nic nechytil, protože jsem se celou dobu díval na vodu, doslova jsem ji „čuchal“ - a to především staré tůně. Bylo tam tolik vůní. Přiznávám, že u rybníků je to trochu horší, řeka vám neustále teče. Se svým přítelem - malířem jsem chodil na staré tůně podle Labe.

MS: *Prozradte atmosféru.*

PP: Bylo to u Staré Boleslavi a Brandýsa nad Labem. Místa, kde jsem rybařil, měla svá jména. Vlastně tam nebyl nikdy nikdo. Byly to „ulomené konce prstů“. Kdysi tam byl tok, pak se to ucpalo, a přesto šlo o 150 metrů řeky. Ryby tam dorůstaly, protože se rameno Labe nevypouštělo a chytali tam pouze rybáři. Přiznávám, že tam bylo nádherně.

MS: *Jste přesvědčen, že takový čas u vody je časem plnosti?*

PP: Naprosto! Nepřeháním, pokud řeknu: byly dny, kdy jsem tam byl sám od úsvitu do soumraku, protože mi malíř Jiří Corvin doporučil toto: ráno i večer je rybaření nejlepší. Domu se mi jet nechtělo a také jsem jet nemusel. Třeba jsem přes den nic nechytil a stejně jsem byl blažený z pobytu u vody. Asi právě pro tento důvod se lidé vztahují k vodám, i když nyní se opět začíná upozorňovat, že se lidé zase stěhují zpět do zátopených oblastí. Asi je tam něco „táhne“ a chtějí mít dům u řeky. Přiznejme si: oni z toho nic nemají. Nemají tam přístav, nemají tam loď.

MS: *Tuším, že s nimi jde pouze riziko, ...*

PP: ... avšak touží být u řeky. Ani tam neperou prádlo.

MS: *U řeky nacházíte zvláštní dialog s krajinou. Je jiná krajina s tekoucí vodou a jiná bez vody.*

PP: Vidíte, narodil jsem se na Kladně, což je jediné místo takového rozměru, kde není voda. Kladno je na uhlí. Je to opravdu unikát, poněvadž každé město je na nějaké říčce.

MS: *Zvolil jste za své místo pobytu Prahu a s ní Vltavu.*